

Schetsen uit de kerkgeschiedenis van Huizinge.

De Johannes de Doperkerk te Huizinge gebouwd plm. 1250.

Kerstening van Groningen.

De kerstening van de landen aan de Waddenzee heeft minstens twee bekende verhalen opgeleverd, over de moord op Bonifatius bij Dokkum en de ontmoeting van Liudger en Bernlef.

Wat betreft de missionaris Liudger: die ontmoette omstreeks 790, in het huis van vrouwe Meinsuit te Helwerd onder Usquert, de blinde bard Bernlef, nam hem de biecht af en genas hem van zijn blindheid. Samen gingen ze daarna naar Usquert om daar in een oratorium de Heer te danken.

Bernlef was mogelijk een bekeerling van Willehad, die na de dood van Bonifatius in 754 tot 779 vooral werkzaam was in Humsterland en Noord-Drente. Wellicht was er daardoor ook een kapel in Usquert.

De kerstening verliep hier in drie fasen.

In de 8^e, begin 9^e eeuw kwamen Angelsaksische missionarissen, gesteund door de Frankische koningen, het evangelie kwamen brengen. Wilibrord, Winfried of Bonifatius, en Willehad kwamen van overzee, Liudger, oorspronkelijk afkomstig uit het noorden, groeide op in het Utrechtse. Kloosters in het huidige Duitsland waren hun uitvalsbases en rustplekken. Het waren de abdijen Echternacht, Fulda, en

Werden, respectievelijk door Willibrord, Bonifatius en Liudger gesticht. De zendingen kregen ook hun laatste rustplaats in de door hen gestichte kloosters. Omdat in de Friese landen nog geen kloosters waren schonken christenen uit genoemde streken, bezorgd om hun zieleheil, landerijen aan deze abdijen. Veel dorpen in de Ommelanden worden voor het eerst op schrift genoemd in de boekhouding van genoemde kloosters.

In de 10^e eeuw reorganiseerden bisschop Balderik van Utrecht en Walfridus bisschop van Munster hun bisdommen, na de verwoestende invallen van de Noormannen.

In de 12^e en 13^e eeuw werden kloosters gesticht en veel kerken gebouwd, waaruit blijkt dat het christendom ingang kreeg en had gekregen.

De Ommelanden, Achtkarspelen en een deel van Oostfriesland vormden het aartsdiaconaat Frisia dat behoorde bij het bisdom Munster, waarvan Liudger de eerste bisschop was.

Vroege kerkgeschiedenis van Huizinge.

Huizinge wordt reeds in de eerste helft van de 9^e en in de 10^e eeuw genoemd in de staatboeken van het klooster Fulda. Eerst onder de naam Hustinga, in 944 is het Husdingun, wat betekent: ontgonnen landen in bezit van het huis of de sibbe Hus. Dat Huizinge voorkomt in de boekhouding van de Benedictijnenabdij Fulda betekent dat er christenen in Huizinge woonden en dat er wellicht reeds een kerkgebouw was. Voordat in het midden van de 13^e eeuw het huidige godshuis verrees zullen in Huizinge wel een aantal houten exemplaren hebben gestaan. Ook toen Emo rond 1200 pastoor in Huizinge was stond hier nog een houten bouwwerk, immers het baksteenbakken was nog maar net begonnen. Er heeft ook geen tufstenen gebouw gestaan, want er zijn geen resten tufsteen in en rond de kerk gevonden. De eerste godhuizen waren gebouwd van hout, riet, wilgenvlechtwerk en leem.

Reconstructie van een houten kerk

Rond 1250 werd de huidige Johannes de Doperkerk gebouwd in de stijl van het laatromaans, bestaande uit vier traveeën en een ronde koorsluiting. Wanden en gewelven waren binnen geheel rood geschilderd, de achterliggende voegen waren wit geaccentueerd.

In de 2^e helft van de 15^e eeuw werd het interieur gewit en werd de voorstelling Het Laatste Oordeel aangebracht. Uit het 2^e kwart van de 16^e eeuw stammen de plantaardige decoraties en de afbeelding van de eenhoorn in het koorgewelf. Na 1250 werd de gotische westtoren gebouwd. De helaas in 1953 afgebroken weem was middeleeuws en had de vorm van een steenhuis, waarvan de topgevels in de 19^e eeuw waren afgebroken. De boerderij ten zuiden van de kerk is het restant van de weem.

De pastoor.

De pastoor had de taak van en het alleenrecht op de zielszorg van de parochianen en dat betrof vroeger de hele dorpsgemeenschap. Hij moest op zondag en op de feestdagen de mis opdragen en preken. Hij diende de sacramenten toe en nam meestal in de lijdenstijd, de biecht af. Verder was hij verantwoordelijk voor de armenzorg en voor het bestellen van de doden.

Het Friese seendrecht (kerkelijk of synodaal recht) schreef voor dat iedere parochiepriester in het waterland een schip en op de geestgronden een hengst beschikbaar moest hebben om zieken de laatste sacramenten te brengen. Voorts was er het onderhoud van het godshuis en het beheer van de kerkelijke goederen. Op den duur werd hij in laatstgenoemde taken bijgestaan door kerkvoogden, aangesteld door de collatoren of de parochianen. Hij kon zich in geestelijke zaken laten bijstaan of vervangen door een kapelaan of vicaris. Een kerk moest voldoende middelen hebben om de gestelde taken te kunnen verrichten. Die middelen bestonden destijds uit de opbrengst van grondbezit. Een derde van de inkomsten was bedoeld voor het gebouw en de liturgie, een derde voor de armen en een derde voor het levensonderhoud van de pastoor. Hij kreeg ook min of meer vrijwillige gaven in geld en in natura en werd betaald voor allerlei bijzondere verrichtingen als het dopen en het opdragen van zielenmissen.

In het openbare leven vervulde hij als geletterd man de taak van schrijver en bekrachtigde met zijn zegel juridische handelingen, ook bemiddelde hij wel in geschillen.

De dorpspastoor had dus een omvangrijke taak, want behalve als zielszorger en landbouwer, had hij daarnaast taken die tegenwoordig door de overheid worden geregeld, zoals het reeds genoemde onderwijs, de armenzorg en het begraven van de doden.

De Kroniek van de Abdij Bloemhof.

Huizinger pastoors.

In de archieven wordt een aantal Huizinger pastoors genoemd, onder wie de bekende Emo, van ongeveer 1202-1207. Hij was geboortig uit het gebied, studeerde in Parijs, Orleans en Oxford, werd bij terugkeer pastoor in Huizinge tot hij uiteindelijk de stichter werd van het Premonstratenzer klooster te Wittewierum. Hij schreef als eerste in de beroemde kroniek van de Abdij Bloemhof.

In 1371 is er sprake van ene Rodulphus. In 1443 is er pastoor Reyner, die ook in 1447 wordt genoemd. Later in 1452 blijkt ene Fredericus hier pastoor te zijn. Op het koor ligt een fraaie Bentheimer zandstenen zerk voor Everhardus van Nyenhove overleden in 1539. De tweede zandstenen zerk op het koor is voor Johan Gratema. Het opschrift in middelnederduits luidt: Anno 1553, des dinstages voer Pinxten, starf Here Johan Gratema, den Got gnedich si amen Waarschijnlijk was hij een Bijbels humanist, geestverwant van Rudolf Agricola uit Baflo, Wessel Gansfort uit Groningen, Regnerus Preadinius uit Winsum en Onno van Ewsum, heer van Middelstum. Deze mensen die onder andere het gebruik van de volkstaal bepleitten, worden met anderen wel beschouwd als voorlopers der Hervorming. De 16^e eeuw, waarin Everhardus van Nyenhove, Fredericus en Johan Gratema leefden was een roerige tijd, de eeuw van onder andere de Reformatie met Luther, Calvijn, Zwingli en hier Menno Simons.

De 16^e eeuw. Reformatie en begin van de Tachtigjarige Oorlog

In Stad en Ommeland heerste een tamelijk tolerant klimaat dat wel wordt verklaard door de eeuwenlange traditie om zonder veel toezicht van de bisschoppen van Utrecht en Munster eigen zaken te bedisselen. Ook de humanistische Aduarder Kring en het optreden van lieden als Wessel Gansfort en Regnerus Praedinius zouden hieraan hebben bijgedragen. Hier werden bijvoorbeeld de keizerlijke plakaten tegen de dopersen of anabaptisten niet in stelling gebracht.

De toenmalige dorpsheren van Middelstum en Huizinge stelden zich ook verdraagzaam op ten opzichte van andersdenkenden, menisten en calvinisten. In Huizinge was in de tweede helft van de 16^e eeuw de dorpsheer Jonker Claes Cater, woonachtig op de borg Fraam, zelf de Hervorming toegedaan. Hij had gestudeerd bij Praedinius in Groningen en aan diverse universiteiten in Europa. Cater stond sterk onder de invloed van zijn stiefvader jonker Derk Coender van Helpen, een van de eerste calvinisten in Stad en Ommeland. Hij was het die in 1566 hagepreken toestond en mee organiseerde op het terrein van zijn Coendersborg in Helpman. Toen in september 1566 de Raad van Groningen de Minderbroederkerk aan de protestanten gaf, waren Derk Coenders en zijn zonen Derk en Evert erbij om de kerk van beelden en altaren te ontdoen, wat niet zachtzinnig gebeurde. Ze riepen bij het vernielen:

“ Vervloekt zy de handen die se gemaakt hebben, gesegent die geene die se vernielen”.

Vader en zoons moesten na de komst van Alva vluchten en vestigden zich in Leer. Derk Coenders was een tijdlang actief als watergeus. Frederik en Evert Coenders maakten tijdens hun ballingschap twee keer een Grand Tour door Duitsland, Zwitserland, Frankrijk en Engeland. In Geneve volgden ze colleges bij Calvijn. Frederik deed verslag van omzwervingen in zijn Reisjournaal. Van de Groningers die op 10 januari 1570 door de Raad van Beroerten werden gevonnist waren er vijf personen die de naam Coenders droegen. Frederik Coenders was een van de opstellers van de Supplication die in 1570 uit naam van de ballingen uit Stad en Lande te Spiers werd aangeboden aan de keizer. Het stuk was een fel protest tegen het optreden van Alva. Frederik, die later dorpsheer van Huizinge zou worden, werkte in 1579 mee aan de oprichting van de Unie van Utrecht.

Claas Cater moest in 1580 eveneens vluchten om zijn overtuiging. Hij kwam pas na de Reductie in 1594 terug. Hij stierf in 1602 op de borg en ligt in de kerk begraven.

De Reductie.

In 1594 namen de legers van prins Maurits en graaf Willem Lodewijk de Stad in en werden bij het Tractaat van Reductie Stad en Ommeland protestant en sloten ze zich als laatste gewest aan bij de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. *”De tuin de Nederlanden was gesloten”*.

De kerken in de provincie werden door soldaten van Willem Lodewijk ontdaan van beelden, altaren en andere *“paapse stoutigheden”*. Later werden ze in de loop der tijd gewit en voorzien van protestants meubilair.

De predikanten, de collatoren en hun wedervaren.

Claas Cater heeft er waarschijnlijk de hand in gehad dat de eerste predikant te Huizinge een ervaren en invloedrijk man was. De borgheer had het collatierecht, het recht de predikant en de koster te benoemen en hij kende vrijwel zeker Johannes Sprenger die predikant was geweest in Bingum en in Leer. Dr. Wumkes schreef in zijn dissertatie dat de veteraan Johannes Sprenger van Huizinge in 1595 pastoors die predikant wilden worden, examineerde. Hij vertrok in 1609 naar Noordbroek, later naar Appingedam om op hoge leeftijd nog de kleine gemeente van Opwierde ter dienen.

Hille Cater, zuster van Claes en haar man, de reeds genoemde Frederik Coenders erfden in 1602 de borg. Frederik de zoon van Derk Coenders zal niet veel in Huizinge zijn geweest, hij werd Raadsman en Burgemeester van de Stad Groningen, lid van de Hoofdmannenkamer van Gedeputeerde Staten en van de Staten-Generaal en medeoprichter van de Academie in 1614. In 1618 stierf Frederik en werd begraven in de Martinikerk. Hille overleed in 1622. Omdat ze kinderloos waren erfde Willem Coenders, halfbroer van Frederik de borg. Hij was militair en drost van Leerort. Zijn enorme grafzerk op het koor houdt zijn leven en daden in herinnering.

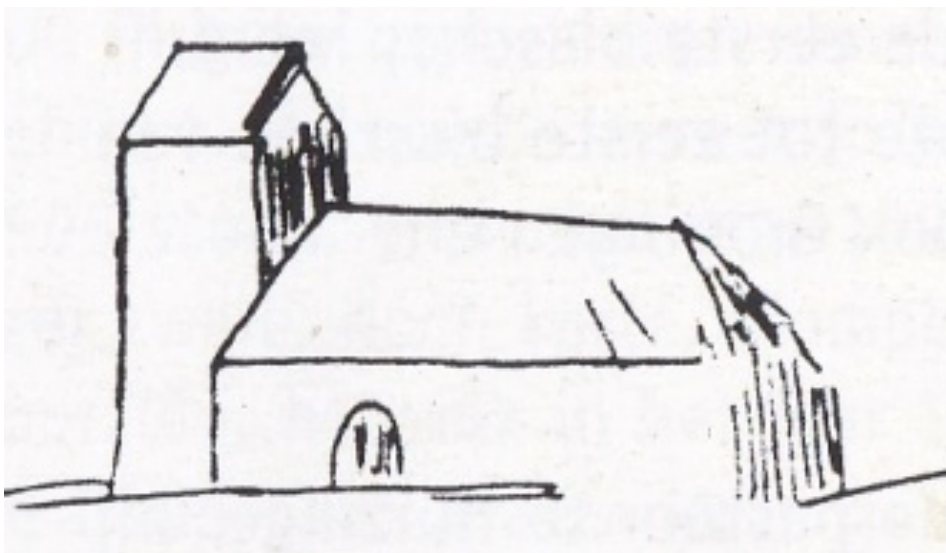
Opvolger van Johannes Sprenger was Wilhelmus Johannes Beckering die 1609 kwam en in 1642 stierf, zijn steen en die van zijn vrouw liggen in de kerk.

Voorafgaand aan zijn begrafenis hield de dominee van Westerwijtwerd een lijkpredicatie, waarover hij door de classis werd berispt, omdat die gewoonte, als zijnde rooms, was verboden. Beckering wordt nog een aantal keren genoemd in de classisarchieven. Hij deed onderzoek naar een schoolmeester in Mensingeweer die paapse schoolboeken zou gebruiken en deed verslag van een schandalig uit de hand gelopen bruiloft van Ds Bernardi van Leermens en Eenum.

In de tijd van Beckering, in 1637, kwam de Statenbijbel uit. Er was veel weerstand tegen, men hechtte vooral aan de Bijbelvertaling uit 1561 in Emden uitgegeven, de Deux Aes bijbel. Stad en Ommeland was het eerste gewest in de Nederlanden dat de Statenbijbel in gebruik nam. In 1638 kochten de Provinciale Staten voor elke kerk in het gewest twee Statenbijbels tegen de prijs van fl. 27.00 per stuk.

De volgende predikant was Dirk Hamer, schrijver van het boek *Toetssteen der Waerheydt, dewelcke de nieuwichheit des pausdoms met desselfs dwalingen so claelijck aenwijst* Hardewijk 1631 (3^e druk Groningen, 1645). In 1644 deed Hamer zijn intrede in Huizinge. De geleerde dominee viel in de smaak bij de eveneens ontwikkelde heer van het dorp, Berend Coenders, die een boek had geschreven over Alchemie, l' Escalier des Sages (*De Wijzentrap*), uitgegeven te Groningen, Parijs en Keulen. De leeftijdgenoten werden vrienden, bezochten elkaar en voerden interessante, hoogstaande gesprekken. De vriendschap eindigde toen Hamer een aanmerking maakte over het beheer van de kerkgoederen, welk beheer Coenders als collator voerde. De vrome Blideke toe Fraam, vrouwe van Huizinge had in de 15^e eeuw de armen van Huizinge en Westerwijtwerd bedacht met een half vat boter, jaarlijks door de heer van Fraam uit te delen. De altijd in geldgebrek verkerende Coenders schonk echter de armen 15 daalders uit de kerkenkas en gaf daarvoor 6 grazen kerkenland in vaste beklemming uit. De predikant laakte dat. De jonker reageerde met de woorden: "dat hij over sijne actiën in kerkensaken als eenige collator geene inspectie wilde hebben, maar dispositie van kerkenmiddelen alleen aan sich behouden".

Toen Coenders negen jaar later volgens het ommegeand recht aan de beurt was om redger (plattelandsrechter en bestuurder), te zijn, beschuldigde hij de dominee van valsmunterij waarop de straf stond in olie te worden gezoden, of te worden verbrand. Hamer werd veroordeeld en vluchtte naar Oostfriesland waar hij een verweerschrift uitgaf en uiteindelijk stierf. Berend Coenders was destijds de machtigste jonker in de provincie, Heer van Fraam en van de Onstaborg te Sauwerd. Hij was president van de Ommelanden en had in 1640, als lid van de Staten-Generaal, in Kopenhagen verlichting van de Sonttol bepleit. Zijn titels en kwaliteiten staan vermeld op het koorhek. Twee zonen van Berend, Willem en Frederik lieten de eerste wandkaart van de provincie maken, de zgn. Coenderskaart, met in de randen afbeeldingen van vierentwintig borgen, te beginnen met Fraam. Heel klein zijn ook de dorpskerken in de kaart getekend, ook de kerk van Huizinge.

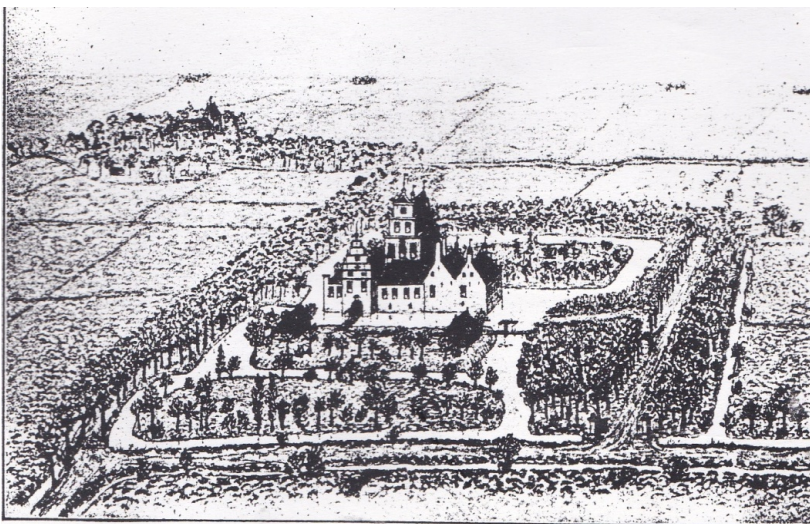
Kerk van Huizinge plm. 1675, getekend in de Coenderskaart.

Ds. Hamer werd opgevolgd door Lambertus Beckering, geboren in Huizinge, die eerst conrector van de Latijnse school in Appingedam was geweest. Hij stond hier van 1659 tot zijn overlijden in 1683. Hij ligt begraven in de kerk evenals zijn vrouw. Het grafrijm op zijn zerk luidt: *'k stierf vyf en vyftigh jaren out / 'k was twintigh acht met vreugd' getrouwt / vier min ick Christi kudd' bediend' / twalf kinderen God ons verliend' / nu rust ick by myn echtgenoot / en wacht het leven uit de doot.*

Zijn zoon Wilhelmus Beckering kwam in 1696 weer in zijn geboortehuis wonen, nadat twee andere predikanten Boekholt en Roering de gemeente kort hadden gediend. Hij stierf in 1709 en ligt met zijn vrouw begraven bij zijn ouders en grootouders voor het koorhek in de kerk.

Opvolger Ds. Isebrandus Kuijlman moest in 1735 vanaf de kansel schuldbelijdenis afleggen, omdat hij op zondagmiddag zijn hooi had laten zwelen en de catechismuspreek had verzuimd. Hij was voorganger van 1710 tot aan zijn emeritaat in 1751. Tijdens zijn dienstverband, in 1713, kwamen de borg en het collatierecht door verkoop aan de familie Alberda van Dijksterhuis te Pieterburen. Een paar jaar later in 1717 overspoelde de Kerstvloed grote delen van de provincie en vonden in 1764 mensen de dood, evenals duizenden dieren. Bijna alle kerken dienden een poos als vluchtplaats. Ook in Huizinge telde men doden.

De borg Fraam werd volgens overlevering in 1738 gesloopt.

J. NORDEN JR., Zandweeer, fecit.

DE FRAMA-BORG IN VOGELVLUCHT.

De borg Fraam met op de achtergrond het dorp Huizinge.

In 1720 liet de nieuwe dorpsheer Willem Alberda van Dijksterhuis een brief uitgaan naar Huizinge met de volgende zinsneden: *Doe mits desen de ingesetenen des carspels Huisinga te wieten, also door seer quade gewoonte in gebruik is gebracht,*

dat de nagelaten vrinden hare afgestorven dooden, een tijdt van viertijn dagen, en langer in hare behuijsinge, soo wel in de somer als in de winter bij sich behouden, wardoor de lugt bij de gesonde overgeblevenen wordt geïnfecteert, sieckten en krankheden gecauseert; Soo ist dat ick ambtshalve all en een iegelijck verbiede, dat niemant zijne dooden langer in zijne behuijsinghe zal mogen behouden als de tijdt van ses dagen. Enz. enz..

N.B. Eerst in 1868 kwam de Begrafeniswet tot stand met bepalingen voor de lijkbezorging

De volgende predikanten Henricus Sr en Jr. Blankstein, vader en zoon, waren patriotten en vrijzinnig. Nadat de Pruisen de orde hadden hersteld na de belediging van prinses Wilhelmina te Goejanverwellesluis, werd de oude Blankstein in 1788 tijdelijk geschorst en beboet vanwege zijn opstandig gedrag. Blankstein sr. kwam in 1752 en stierf in 1796 aan de gevolgen van *een langdurige borstkwaal*. De jonge Blankstein werd in 1797 gekozen door lidmaten van de gemeente en niet door de collator, die dat recht was kwijtgeraakt na de revolutie in 1795. Dominee werd lid van het Middelstumer Nut dat werd bevolkt door vurige patriotische en verlichte lieden, onder wie ook een aantal predikanten. Zo waren daar Bernardus Wilhelmus Hoffman te Middelstum, Johannes Dekens van Zandeweer, Johannes Van der Linden van Sprankhuizen te Kantens en Isaac Busch Keizer, de meesten van hen waren in 1788 ook gestraft wegens oproerig gedrag.

Een zuster van Blankstein Jr. trouwde met de predikant van Rottum, maar stierf jong. Op haar steen staat een postume liefdesverklaring: *Hier rust 't stoffelijk deel van mejufr. Elisabet Blankstein nevens haar dogtertje, waarvan haar ed. in 't kraambed bevallen is de 6 aug. en langs desen weg gestorven den 19 aug. 1786, zijnde haar ed. nog geen 5 maanden over 24 jaar oud. Eene vrouw, in haar leven door haaren man, Albert Jan Costerus, past. alhier, seer hoog geagt als eene uit 1000, als een goede saak, als eene kroon wegens haar ed. sagtmoedigen, sorgdraagenden, toegeeflijken, opbeurenden, in katechisatiën hulp toebrenghenden geest, huisvestende in een welgemaakt, fraai, hertbetoverend lichgaam.*

De grootste pijp in de middentoren van het Van Damorgel herinnert aan Maria Blankstein, dochter van Blankstein jr. Ingekrast is de tekst: Den 25 april 1825 is deze Pijp als eerste geplaatst door de Jonge Juffrou Maria Blankstein. Ds. Henricus Blankstein overleed in 1826.

In 1795 bij de Revolutie, de komst van de Bataafse Republiek raakte de adel alle rechten kwijt, ook het collatierecht en het beheer over de kerkelijke goederen. Alle mannelijke doopleden ouder dan 25 jaar werden stemgerechtigd. De dorpsheer en collator was tot dusver geweest Goosen Geurt Alberda van Dijksterhuis. Op 29 januari 1797 werden in de kerk de kleden van de Herenbanken afgescheurd en het kussen van de schepper (hoofd van het zijlvest) in stukken gesneden. De bijbel werd bespogen met tabakssap en beschadigd. Waarschijnlijk zijn er rouwborden geweest

die toen zijn vernield. De kerkenraadsbanken zullen ooit het herengestoelte zijn geweest, wellicht met familiewapens.

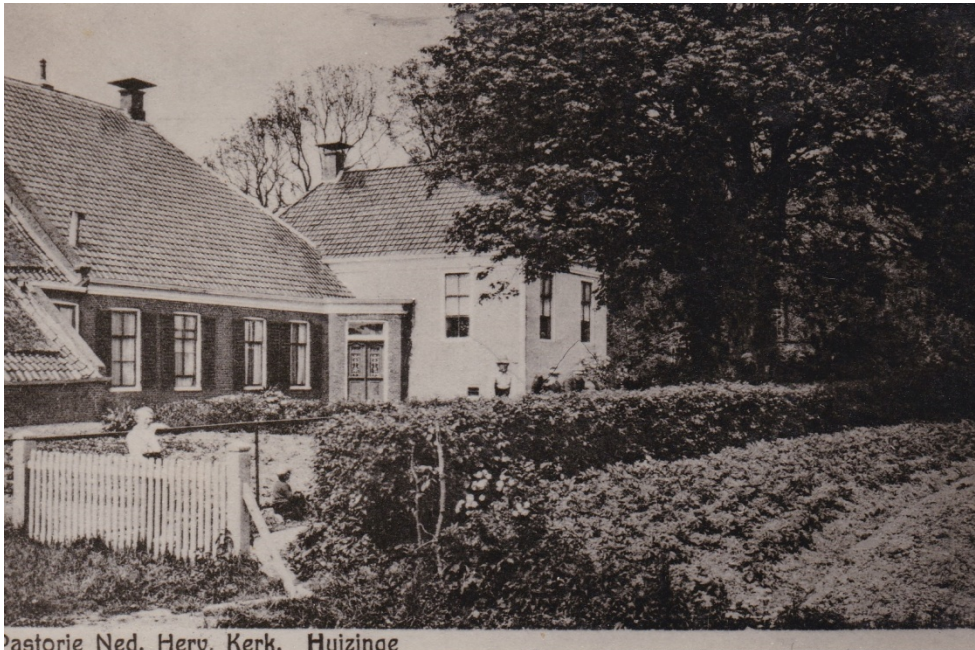
In Huizinge woonden veel patriotten, doopsgezinden die niets ophadden met de bestaande orde, maar ook onder de gereformeerden of hervormden kwamen ze voor zoals dominee Blankstein en Habe Ottes Sinnige, kerkvoogd en schepper van het zijlvest, die in 1795 lid werd van het comité revolutionair van de Ommelanden en deel nam aan het afzetten van het Ommelander bestuur.

Na de staatsgreep van Napoleon maakte deze in 1806 een einde aan de Bataafse Republiek en kwam het Koninkrijk Holland. De adel en de vroegere Oranjegezinden mochten weer besturen. Ook de collatierechten werden *in de praktijk* weer uitgeoefend. Alberda bestelde toen de preekstoel voor fl. 1243,- en liet er zijn familiewapen opzetten!

Na de val van Napoleon kwam de Restauratie en kreeg de adel een deel van de oude rechten terug, ook het collatierecht. Goosen Geurt Alberda van Dijksterhuis, een conservatieve, rechtzinnige jonkheer, benoemde in 1826 Johannes Bernardus Snoek, ook orthodox en behoudend en.... vriend van de adel. Hij had vaak conflicten met zijn kerkbestuur, vooral met Habe Ottes Sinnige en met Aries Jacobs Mulder. In 1822 werd de collatoren het beheer over de kerkelijke goederen ontnomen. Juist voor die tijd had Alberda stappen gezet tot de aanschaf van een orgel. Maar in 1823 gunden de kerkvoogden de bouw aan de gebroeders Van Dam. Bij de plaatsing en later de inwijding werd Alberda niet uitgenodigd en niets aan het orgel herinnert aan zijn initiatief of zelfs aan zijn bestaan. In de kerken te Saaxumhuizen, Eenrum en Westernieland, waar G.G. Alberda ook collator was, zijn in dezelfde tijd wapens en opschriften aangebracht op meubels die de jonkheer liet plaatsen.

De Afscheiding in 1834 kreeg in Huizinge geen volgelingen. Zeer tegen de zin van de predikanten in de omliggende dorpen gebruikte Ds. Snoek wel het catechisatieboekje van De Cock die op 9 december 1834 in de gevangenis zelfs bezoek kreeg van de Huizinger predikant.

De verhouding met de Alberda's, later de Alberda's van Menkema bleef problematisch. Toen in 1843 een neef van de toenmalige collatrix een dienst in Huizinge wilde bijwonen en in de familiebank wilde gaan zitten werd hem dat door de kerkvoogden geweigerd. Ds. Snoek schrijft triomfantelijk in de kerkkroniek dat het uiteindelijk wel doorging. De Alberda's namen wraak door kerkvoogd Mulder te ontslaan als schepper. De borgvrouwe stelde Reint Sjabbes Bos aan, die afkomstig uit Holwierde, boerde op de boerderij, die nu aan de Huizingerweg ligt en sinds dien Framaeerd heet. In 1893 verkocht Jhr. Gerhard Alberda van Menkema het collatierecht aan de Hervormde Gemeente van Huizinge.

De middeleeuwse weem. De boerderij werd in 1836 afgebroken en opnieuw opgebouwd.

Na de dood van Ds. Snoek kwam in 1848 Menso Alting Mees naar Huizinge, hij bleef tot 1890. Vader Mr. Regnerus Alting Mees was burgemeester van Appingedam, lid Provinciale Staten en van de Tweede Kamer. De patriciersfamilie was verzwagerd met jonkerfamilies en Alting Mees was benoemd door de rechtzinnige Alberda's. Deze predikant was een enthousiaste boer en paardenfokker, hij beroemde zich erop dat hij met zijn tweespan in een uur naar Groningen reed. Hij was de laatste predikant/boer.

Dat de boerderij in Huizinge flink geld opleverde blijkt uit het verhaal over Ds. Dirk Kuilman, hij kwam in 1910 naar Huizinge. In Lellens had hij een jaarinkomen van plm. fl.850,- , hier
fl 3000,-.

Als er in de 17^e en 18^e eeuw een nieuwe predikant zijn intrede deed nadat hij was benoemd door de unicus collator, was er feest in het dorp. Er was een bevestigingsdienst die door twee of drie collega's uit naburige dorpen werden geleid. Nadien kwamen de predikant met gezin en familie , de collatoren, kerkvoogden, ouderlingen, diakenen, naburige pastores en de voornaamste kerspellingen bijeen in het sael van de weem voor een feestmaaltijd.

De predikanten waren, evenals de pastoors voor 1594, naast herder en leraar, ook landbouwer op de pastorieboerderij. Vaak echter verhuurden ze land en deden ze het als boer rustig aan. Sommige veldnamen in het kerkenland herinneren aan degenen die het land blijkbaar zo lang huurden dat de kavels hun naam kregen: Bieuwkes Twij, BakkersTwij, Smids Twij, Schoumoakers Drij, Koepers Vaaier, Heines

Twij en Hofmans Zes. Twee veldnamen wijzen erop dat het kerkenland ook zware grond bevat: Peerdemoorder en Gemaine Drij.

De getallen duiden op het aantal grazen, plm. een halve hectare.

De predikanten moesten twee preken per week maken, de classis bezoeken, zieken bezoeken en bij overlijden nabestaanden troosten. Catechisatie geven deed de schoolmeester en bij begraven was de dominee niet aanwezig, wel bij het leedbier of de utigst. Op zondag moest er twee keer worden gepreekt, een tekst uit de bijbel en een catechismuspreek; diensten duurden twee uur, de preek een uur. Drie dagen in de week werkte dominee aan zijn preek. In het begin van de 19e eeuw begon men hier en daar met één dienst. Toen kwam ook de gewoonte op om een preek te schrijven en die dan uit het hoofd te leren. *“Men moest niet van papier, noch voor de vuist weg, maar uit het hoofd preken”*.

De predikantenfamilies vormden een kaste. Er werd veel onderling gehuwd, overigens ook met vooraanstaande boerenfamilies en soms ook met de adel. De drie Beckerings van Huizinge maakten deel uit van een familie die alleen al in Groningen 19 predikanten leverde. De twee Blanksteins waren bijvoorbeeld weer familie van Snoek.

Wat in de 17^e en 18^e eeuw de richting van de gemeente en van de predikanten was is niet duidelijk. De hevige theologische twisten die elders in het land woedden, die van de Remonstranten en Contra-Remonstranten en die van de Voetianen en Coccejanen, (prediking volgens de letter en een vrijere vaak zinnebeeldige uitleg) speelden in Groningen niet. De familie Coenders die tot 1713 collatoren waren waarschijnlijk orthodox en de eerste dominees die in Groningen hadden gestudeerd bij Gomarus zullen dat ook zijn geweest. Ds. Kuijman die liet hooien op zondag in 1735, was wellicht al wat vrijzinniger. De Verlichting had in dit gebied veel aanhang. De Blanksteins waren zeker vrijzinnig, Snoek rechtzinnig, evenals Menso Alting Mees.

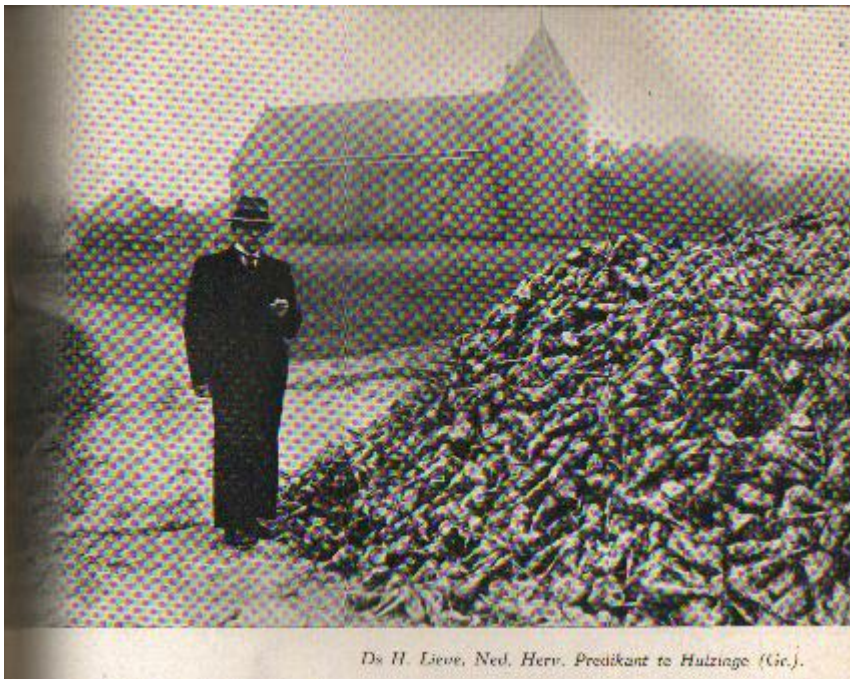
Er is niet veel bekend over de hervormde voorgangers uit de 20^e eeuw, behalve over Hendrik Lenard Lieve die in 1935 kwam en in 1944 vertrok naar Slochteren. Hij en zijn gezin waren de eerste bewoners van de nieuwe pastorie. Lieve was actief in het verzet en werd in 1942 gearresteerd wegen hulpverlening aan Joden. Hij en Ds. K.R. ter Steege deden verslag van hun kampervaringen in het boek *“Predikant achter prikkeldraad”* (Callenbach Nijkerk, 1946) Volgens getuigen gaf hij in kamp Amersfoort catechisatie, deed hij aan ziekenzorg en bemoedigde hij mensen die ter dood veroordeeld waren.

In 1941 verscheen het boek *“Herder en Leraar, over dominees en hun dagelijks werk”* door de schrijver D. van der Stoep, (Daamen Den Haag). In het boek worden de werkzaamheden van verschillende predikanten uit meerdere kerkgenootschappen belicht, om zo een indruk te krijgen van het bestaan van de gemiddelde predikant in Nederland.

In een van de hoofdstukken gaat de schrijver op bezoek bij Ds. Lieve te Huizinge, destijds bestuurslid van de Zendingsraad binnen de Hervormde kerk, waarover hij werd ondervraagd. Het verslag luidt: *“Wanneer wij in het kleine dorpje Huizinge, halverwegen tusschen*

Groningen en Uithuizen, uit de autobus stappen, staan wij er zelf verwonderd over, dat wij naar dit afgelegen oord moesten komen, om over de Zending te spreken. Het is niet eens een zelfstandige gemeente, slechts een buurtschap van Middelstum en de kerk telt er nauwelijks honderd-vijftig zielen. Het is een groepje huizen in het wijde en welvarende Groningsche land. Een paar wegen en paadjes. Eenigszins terzijde, alsof zij zich in hoogmoed wat teruggetrokken heeft, staat de kerk. Men neemt haar dat beetje hoogmoed niet kwalijk, want het dorp leeft met dit monumentale middeleeuwsche gebouw met den korten, zwaren en sterken toren, die er uitziet alsof hij voor een vestingwerk was gebouwd, inderdaad wat boven zijn stand. Tegelijkertijd echter ontvangt het van dit eerbiedwaardig bouwwerk een benijdenswaardig voornaam cachet, het stempel van een eeuwenoude cultuur.

Dominé Lieve zit hier op een schat van een moderne pastorie* midden in het rijke boerenland. Wat een mogelijkheden voor een romantisch dominees-bestaan. Het is bijna een idylle. Hij kan dezen vrede en rust, hij kan de vergezichten van dit land aanvaarden. Hij kan stap voor stap voortschrijden naar het hart van dit mooie, Groningsche volk, totdat hij volkomen in deze volksgemeenschap is opgenomen. Hij kan deze gemeente beschouwen als zijn kleine tuin van zielen en aan elk plantje eruit, aan elke bloem zijn hartelijke en nauwkeurige zorg besteden. Hij kan hier de jeugd rond zich verzamelen en haar als een vader leiden, omdat hij iederen jongen en meisje, ieder kind kan leeren kennen. Daar kan een stadsdominé jaloersch op worden."

Ds H. Lieve, Ned. Herv. Predikant te Hultinge (Gr.).

Waarschijnlijk waren de 20e eeuwse predikanten Gerrit Willem Van Eerde, Dirk Kuilman, Arend Offringa, Hans Marra, Hendrik Lenard Lieve, Jan Veen en Jan Homan, Marten Lootsma en Eelke Stegenga als midden orthodox te typeren. Middelstum, Kantens en Westerwijtwerd hebben nog lang de naam gehad min of meer vrijzinnig te zijn

De sfeer In Huizinge was de sfeer altijd wel open, men nam elkaar de maat niet. Dat gold zeker voor de periode toen Jan Buskes, Rick Benjamins en Doekle de Boer hier voorganger waren.

Een predikantengezin in de tuin van de weem. (Ds. Dirk Kuilman met zijn gezin omstreeks 1915)

Kerkelijke taken en goederen.

De kerk had tot in de 19^e eeuw de taak het onderwijs te verzorgen. De koster, organist en schoolmeester, die onder andere zijn inkomsten uit het kosterijland haalde, woonde recht tegenover het pad naar de kerk. Het was een kleine boerderij, in de schuur was een klaslokaal afgetimmerd.

In 1877 werd t Ol Schoultje gebouwd. In 1979 werd de oude kosterij afgebroken, waarbij de beroemde goudschat van Huizinge werd gevonden.

Oude kosterij, afgebroken 1979.

De diaconie liet in 1835 een nieuw “gasthuis” bouwen in de vorm van een “lange jammer”, gelegen achter de Doopsgezinde kerk aan het Gangkje. Op een ingemetselde steen staat de tekst:

Gesticht voor weeuw en weez, verarmden in de nood,
 Doch niet spilzucht noch voor venusofferand
 't Zij steeds der braven heil en troost,
 De slechten strekke het tot last en schande.
 Gebouwd in 1835, onder het bestuur van
 Johannes Bernardus Snoek, Predikant,
 Harm Berents Kolsteen en Aries Jacobs Mulder, ouderlingen
 En Kornelis Onnes Werkman en Jacob Sikkens, diakenen.

Gasthuis van de diaconie.

De Huizinger kerk is vrij gaaf door de tijd gekomen en kreeg vrij laat een orgel eerst in 1825, terwijl de gemeente tamelijk welgesteld was. Wellicht is een en ander te

verklaren vanwege het feit dat Huizinge lang een overwegend doopsgezind dorp was en dat gold vooral de sociale bovenlaag van de bevolking. Een predikant klaagde dat hij bijna geen kader in de kerkenraad had, mensen die vlot konden lezen en rekenen, want verzuchtte hij alle boeren zijn menist.

Een gemeente zonder kader, de borg werd ook al vroeg afgebroken, komt niet op de gedachte de kerk te verbouwen of een orgel aan te schaffen.

Inderdaad waren bijna alle landbouwers in de omgeving menist en voordat de gemeente vrijzinnig werd ook veel middenstanders en arbeiders. Men behoorde tot de strenge stroming der Groninger Oude Vlamingen. Eerst kerkten ze in boerderijen, later stond er een vermaning ten noorden van het dorp tegenover de boerderij Het Hoge Schot, richting Garsthuizen. In 1780 fuseerde men met menisten van Westeremden en in 1805 kochten ze het huis, tegenwoordig Torenstraat 10. In 1815 werd er achter dat huis, toen pastorie, een kerkgebouw met paardenstal gebouwd. In 1863 werd de kerk afgebroken en bouwde men een nieuwe kerk met pastorie in Middelstum.

Naast de dooptuin in de kerk staat de grafzerk van Jan Krijns Noordhof, geboren als boerenzoon in Oosterburen, werd hij oliemulder, bierbrouwer en de laatste 13 jaar van zijn leven doopsgezind predikant te Huizinge. Jan Krijns en broer Sieuwke Krijns kregen de Gebr. Mekel, drukkers en boekhandelaren te Uithuizen, zover dat ze in 1831 een radical-liberaal krantje gingen uitgeven. Het werd De Ommelander die tweewekelijks, op felle wijze misstanden aan de kaak stelde. Het zogenaamde drukpersproces van 1833 waarin de krant werd beschuldigd van hoon en laster betekende het einde van de Ommelander. Bij het proces was sprake van geseling, brandmerken en lange gevangenisstraffen. De initiatiefnemers en financiers, de Gebr. Noordhof bleven buiten schot.

De Johannes de Doperkerk in de periode 1960-63 gerestaureerd waarbij onder meer zware steunberen werden verwijderd. Er werden schilderijen blootgelegd en het

meubilair werd hersteld. Helaas werd de oude middeleeuwse kap vernieuwd.

Restauratie 1960-63

In 1973 werd een klok gekocht, ter vervanging van het exemplaar dat door de Duitse bezetter werd gestolen in de Tweede Wereldoorlog. Ze werd gegoten door Petit en Fritsen voor een R.K kerk in Den Haag en heeft als opschrift Pancratius est nomen meum / juvenus dedit me / ego semper voco te. (Pancratius is mijn naam / de jeugd gaf me / voortdurend roep ik u op.) In 1998-99 werd het Van Dam-orgel uit 1825 gerestaureerd door Mense Ruiter, orgelmakers te Zuidwolde Gr. Adviseur was Jan Jongepier te Leeuwarden, die opmerkte dat het orgel compleet en ongeschonden bewaard was gebleven, hetgeen niet vaak voorkomt bij oude orgels. Een paar jaar later werd het uurwerk uit 1661 gerestaureerd en het opwinden geëlektrificeerd. Rond 2005 kregen kerk, kerkhof en het lijkenhuis op de begraafplaats een grote onderhoudsbeurt. In 2014 werd een orgel voor het koor gekocht, een Van Vulpen-postitief, groot vijf registers.

De huidige gemeente.

De Hervormde Gemeente, nu Johannes de Doperkerk, Protestantse Gemeente Huizinge geheten is een zelfstandige gemeente. In 1956 ging men een pastoraal verband aan met de Hervormde Gemeente Middelstum-Toornwerd en Westerwijtwerd. In de pastorie kwam de evangelist Maarten Lootsma met zijn gezin wonen. Na zijn indienstreding bij het Bijbelgenootschap ging hij deeltijd in de gemeente werken. Ds. Marten Lootsma was de laatste voorganger die in het dorp woonde. Eelke Stegenga, Jan Buskes, Rick Benjamins en Doekle de Boer waren ook van beide gemeenten predikant, maar woonden in Middelstum.

Een paar jaar geleden is de predikantsplaatscombinatie opgeheven, is de gemeente officieel vacant, maar gezegend met een achttal voorgangers, die de meeste preekbeurten invullen. Het zijn Mannie Hovenkamp, Egbert Smit, Sieds Prins, Barbara de Beaufort, Just van Es, Jolanda Tuma, Anja Diesemer en Arie de Leeuw.

De orgels worden bespeeld door twee vaste organisten uit de eigen gemeente, Kees Steketee en Jan Smid en twee invallers uit de omgeving, Wim Dalmeijer en Bert Jan Zijlema. De cantorij in wording geleid door Kees Steketee, laat zich nu reeds geregeld in diensten horen en wordt geleid door Kees Steketee. De gemeente groeit, bloeit en zingt.

Tot dankbaarheid genoopt!

Reint Wobbes 2014.